

ԱՐԵՎԵՍ

Ե. ՏՐԵ. ՀՅՈՒՅ 23. 1854. ՓԵՏՐԱԿՐ 17

ԽԱՆԱԿ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

(Ըստականութեաւ և պէտք)

Խառնթեան մէջ առնեն մէկ երլ կետնք ունի, առորմ է, սովորին ներդործութեաւ մէկ խառնութեաւ կամ իմանուլ, մեռած, կամ ներդործութիւն չունեցող, չկայ ո՛չ, ինչ, և ոչ ինչ, եւ լինելու չե կորող։ Այս բառն եւն կետնքը, ոյսինքն ներդործութիւն զօրութիւնը առն ունել միօրինակ չե, ամեն ունել չե փթթիւն հաւատար չսփոռ։ Հաւատար աստիճանով, և մէկ կերպով։ Են այս զանուզն աստիճան ները, որով բնութեան կետնքը փթթութ է Արարէն տուղուածոց զանուզն առներու մէջ, առվումն ըստավետ արտադրութիւն ին և առ գաղութավետ։

Այս տուղուածութեաւը, որ թէոյէս բնութեան բերք են, բայց իրեանց մէջ չեն ըստավետ օտուզ նիւթ, նոցունք մոտւնդ չեն առներ, նոցու իրանց մորմին իրանց դպրացւթիւն չեն դարձեիր, Կառ լին հանուան թառապարտներ։ Այս տուղուածութեաւը չունին գործարան, չունին պայտարան, ոյսինքն չունին պայտիսի բնական միջնութեաւը որ նոցու օդնութեամբ։ և իշեանց ներքին զօրութեամբ՝ կարզանան իրեանց պահպանելու համար գործ ածել ոյլ նիւթեր, և իշեանց ներքին գործանիւթիւնը արտարց ցոյց առլ։ Այս համար այն առն զայտական կերերը, որ այս թակաւորութեան մասն են, կատակին առ գործարան, առնայու։ Բայց ո՛չ ուսումնէ, ո՛չ իմասմ է,

ո՞չ բառելով մի ձանում է, և ո՞չ կարօտում է՝ որ կերպաւրք նրան
անուցանէ, և ո՞չ կերպաւրք պահանջման ժամանակը լրացրում մաս-
քամէ։ Այս մի ձանումէ կամ պատիկանումէ երբ որ զբախ մէկ ող-
իք կամ օտար զըրովթիւն նորա փրայ Անդ ներգործաթիւն է ու-
նում։

Այս մէկ համարական թաղաւորութիւնը՝ ունի կենուց գիշելու
առողջն առաջնանը. նորա մէջ չ' ից ները ին բանագործութիւն։ Այս
տեղ կենացը՝ պահէ թէ ընաւ է, մէկին որ նրան զարթեցէ մէջ
ոչ արտաքին գորաթիւն։ Այս ուսումն ինչ ունի որ համարական
թաղաւորութիւնը հնավանդէ կրամի հանունութիւն։

Այս մէկ համարական ունի որ մէկին հաջորդ է զործարան որոնցմունքը
լրացաց մէջը կը ընդունեն օտար նիւթեր, և նորամուշ մեռնող կա-
տան, և ոյն հին թէ երբ կրանց նորամի կ' զարկնեն։ Այս է ակները
կ' սուսն ընտառական։

Օ զայսկան համարական երկու աւեակ էն։ Անդ տեսակը կոչ որ
ընաւ արտաքուստ զայսութեան նշան չ' ցցց տալ, ո՞չ բազմանք
ո՞չ զուտանք։ Այս է թաղաւորութիւն անունն։ Այս մէկը ուրա հա-
կոսուկ առանց երկրացութեան ցցց կ' ուտուն, թէ նորա մերուց
նիւթ կ' ունենաց ահարտ կամ անսուրբ ներցօրծաթիւն։ Թէ ոյն
ինչ բանը նորու հածոց է կամ անհածոց է կամ թէ նորա կրան-
չում են այս ինչ բանի հօնմի, կամ զուտում են, ուրամ են հե-
ռանալ։ Այս կ' ասի նոր թաղաւորութիւն հանունութիւն։

Այս մէկ արհեստը՝ ուր որ մարդ աւելի հանում է անկարուն թաղաւ-
որութեան, ասկէ ու անապահութիւն։ Այս արհեստը՝ ուր որ մար-
դավարում է կենա անկարուն թաղաւորութիւն պատկանեալ, բաները
առաջն է դիմունագործութիւնն։

Ահեն անմի որովհեաւ այսպիսի եակ է, որ ունի զայսութիւն և
զործարաններ, քը մնան համար, և խոր կեանք պահպանեալ։ Հա-
մար, ու արէ որ համարէ իւր, և ոյն իւր կարպարնոց տանիսպ որ
կարա առաց զործ անէ։ Այս պատճառուած ընաթիւնը՝ որ անմն է
անկարուն նուռու համար է ախաղ ըումն, որ անմն մէկ նակ իւր կե-
տոց մայդի բութեան տիւնէ, անմն կինդ անկարուն տուել է շատ-
րանի կամ շատրանի գրադարանն։ Օ զայսկան զործարանները կամ
զայսարանը Տիւտ Շի։

1. Ըստավի 2. Պատճառուած 3. Արհեստը 4. Լուսնի 5. Ծ-
առական 6. Համարական 7. զիմանքան 8. զիմանքան 9. առաջ-

Հօրակի միրն է հիմանքան և զիմանք զիմանք թիւն և առաջ-

առաջ մեացուն սրբ զբարձրանքին, ողովնըն՝ հաշտելիքը, հասոս մըք,
յիշիքը, և ուստի լիքը անկազմելի են:

Այս պատճառու ոչ մէկ կենդանի, առանց շօշափելիք չէ եւ
ըստ անդին:

Առարկները, շօշափելիք մըքոց ներգործութիւն, և անենան այս
կերպից կենդանի պիտումը կոց ռազմական գուշի ուժուն: Գրքը
խնամ մինան բարձր մէջու երկարութիւնով կոց շարժուն առկար, կամ
առաջանար: Այս ազդաշոր ուժքունեն ևս մին առզաքի, որ կամքի
մէջքի իւնի կոմ աշխատու: Վայսի աւզին և մշքի կիմկեն տարունքում
են ուստի կողմ անհօնութեանի մէջին, որ առվամ են աշխատ: (առաջ): Այս
ներգործերը բարձր մարմին մէջ տարածվելով՝ ծայրերս գուրս են զաւ
լիս մորթինեն, որ մաշկոյ վասթթվուն է, և ձեացնում են մէկ ան
համանելի մոզ: Եւարդերը շնոր բնորու և պիտուղը կա: Եւ կը ա
ռոր մէկ առաջին զիսկում է այս ներգործերու ձայներուն, իսկոց
նոյս վերոց պատճենուն է մէկ ցիցալին, որ խելքին անու և կիմկամ ու
զի պիտի Այս պատճենու զբարը զիսկուր մէջու ու վեզս է, այս պատ
ճեաւու կիմկամէրը՝ երբար նոյս մէկ բան զիսկուրուն, խելքին զբուն
են, և այս զիսկուրած բանուր թէ շնոր և թէ: Քիչ աղջութութիւն է
անուն, հասկանում են:

Դիմերորդն է ճաշտիւթիւն: Առնչ երի կ'ու ոչ մինի ժաշտակ, կամ համը
կինունիքը կ'ու ան շնոր միշտորդ ու եւ եամբ: Ենդուի մէջ միաւոր
փոն են խելմա շատ եւ արդերք ծայրերը: Ենդու բոլորութիւն ծայր
կիմուն է թայ մանշուն: այս մանշուն մէջ կ'ամսութիւն շատ արեւուն ա
նութիւնը: Եւ զուի վերի երեսի վաց կոն անհօնար և զանազան կեր
պիտ մանի ու ուսունեն: Այս պատճենները՝ ներգործերու ծայրերն են
նոյն իր որ կ'ու զի մինք երբուր այս պատճեններուն կ'զիսչի, թօքքի
ոգնութեամբ զիսկուր մինելով, իսկոց իր աղջութութիւնը հասնում է
և ներգործերուն: Անոնդան ներգործերը այս ցուցանքը հասնութեն մէկ
ոչուպիտ եւ ազդի, որ այս ներգործն զբարում մին է կիմ ու մ ու զի պիտ:

Երրորդ՝ Հրապանը Հասանել կ'նշանակէ ինտիւտ երի հասր
դուն: Հասան համամետ է օդի միջուպրութեամբ: Ծոյի մէջ ման են
զախին մինչուն այն նուրբ և բարձրակ մասները՝ որը որ զարդ են զա
դա ինչուիցէ երէն:

Այս պատճառուն նախի հաստութեան գրամիքը ամսի մինի
միջունը ներքին զատարկ անկամիք, որ անենաց արաւորին օդոց հետ
հետո և գիւղին հանորդակայութիւն, երկարու անշաշա հարկաւոր և
որուայը անդ անքար, աղջութիւն պատորեց խորովուի, մէջ պրմէնուն

որացինեաւ որդուի շատ շատ և ուղիգ կմինի այծ ողոց նորոգութիւնը,
այնքան զօրել կապացին հասաւ առաջերայի տպաւորութիւնը.

Այս որացաւուաւ, առևն կինոպանեաց, մինչեւ աղունենաւ եւ, որ
դործարնը հաստատված է բնիթի խաղավակներութիւն Այս ձննապար-
հաւ հասաւ առաջին երբար գիտչում է ներազերան, ներպերու
միջնորդութեամբ ու դեղին մէկ ցնուում է տալիս Այս այս պա-
ճառաւ ստարի համերը շատ անգամ զլոցն իրաւ են տուլիր, ցա-
հեւ բառաջանամ, և եղեան ես սիրու թուլացնում են կոմ
թողեցնում է.

Չորրորդ՝ լուսիթի: Ամերը հացի տորուորութիւնը տաճուլ ընդու-
նիր է:

Հացի ման է զալիս օդի մէջ ալլըրի նման շարժելով: Եթրոք
ձացիր համառմ է, զփոշում ականջի արաւորին մասնին, ձացիր մըր-
ուածեւ ականջի ծակը սաց է կինում խոզովակն, զփոշում է եթմըու-
կի մաշկն, նորու մէջը զօրմաւմ է, ասաւորինում մէ, ցունիքն առելի
ձացի է համառմ օդութեամբ թմքաւիկ ուկրիներու, որ թմքուիկ
մէջ այս բանի համար պատրուուիս են, և այս տեղին ներզ երու
միջից անց է կինում համում է առելիցն:

**Ճինոպերորդ՝ Տեսանկը կամ՝ տեսութիւնը կամ՝ անոնի-
սի կարարութիւն է, որ նորա միջնորդութեամբ կենզանին ընդու-
նում է շւայ տարաւութիւնը, և լուսց ճառադաշեներու օդու-
թեամբ կարուրունում է ճանաչել առևն մէկ առարկաներու թշ-
ռանչը թշ-թիւնը և պրացեալ: Տեսնելու դործարանը՝ աշխն է: Աչքը
կամ՝ ականջը կազմված է երեք մասնից: ապիտակուցի, բնորուկ մաշեկ
և տեսարանի: Ապիտակուցը եղջնարոնիւթ անթափանցիկ մաշի է:
Բոլորուկ մաշիկ՝ առելինուն, շրջան է: Տեսարանը տեսնենու ծակն է:
Աչքը անի զնդունուն բարրակ ձեւ, և նորա շրջա կազմը միաթիւնա
էն մէկ քանի տակ մաշեկը օրոց տա տօնին կաց այն եղներանիւթ
անթափանցիւթ խօսուք մաշիկ, որ մերջանում է առջիկ կողմին ացք
երեկի երանէն, եղջերացին թափանցիկ մաշերու:**

Այս եղջերացին անթափանցիկ կամ սոխաւրացի մաշիկ ներքին
կողմը պատրած է սկ սոսացեալ, կամ ցանցուտակակ նիւթուլ: Այս
տուսու կողմնէ ուղեղին զեզ ՚ի աշքը զալիս է ներպար: Այս ներպ-
ար թափանցում է, այս նիւթն անց է կինում եղջերացին սնթատինին
ցիկ և ցանցաւուսկ մաշեկը, և բաւմն գումար բորակ սնթիւթ թե-
ւըրու նման, և նոյս ցանցուքը ուռկանութ գովութ ումիւթ ուրը ուռեն
կողմնէ: Այս ուղեղումը, ուր որ մերջանում է անթափանցիկ, և ական-

է Յափանցիկ եղջերացին մաշկը, աչքի մշաւմը, կոյ ոյն մաշկը՝ որ
առիւմ է ապելիումն կամ բալուակ մաշկը։ Այս ապելիումն մաշկի
կեդրանումը, միջակեռումը կոյ վարբիկ ծակ՝ որ ապելմ է առևա-
րան Ծամկի եռանէն ոյն ապելիումն բոլորսի մաշկամը կոյ բիւրեզ
կամ ապակի։ Այս ապակիի միջնորդութեամբ է վաճառ կ'փարբկանա՛ ամեն ա-
ռարկաները, որն որ աչքին կ'երևան բարբ աջք լիքն է մէկ թափան-
ցիկ ապակիի նման ջառ։ Այս ապելիումնն մաշկի ծակին ներս կը-
մանի բայց, և առարկաց ձեզ հետ կամ զազափարի հետ մբարմն,
կ'ընկնի աև քանցառեակ մաշկի վայր, Կարա միջնորդութեամբ կ'գիտ-
ցի նեօրպնն, և Կապաննառէ ցնցումն։ Այս ցնցումն կ'համենի ապե-
լին, որոյ մէջը կ'ապառուի առարկայի դաշտավարը։

Այս զազափարանիներու կամ զազափարանիներու ողնութեամբ կին-
կանին կարող է հազարդակցութիւն։ ունենալ բավանգուկ բնութեան
հետ Այս զազափարանիները՝ որովհետո, զազափարի իմաստութեամբ
նու կրօդառունէ, ոյնպէս՝ որ ի՞նչ հարկաւորութիւն եօ միանգամցն
պատահէ, խիսոյն օգնութիւն ունեն մէկզմէկու. և ովտը զան, կամ թէ
տատրկաները քանի՛ սնդառ և վախիսիսին, և իւրաքանչիւր առարկոց
ի՞նչ բաժկութիւն ևս ունենաց, ամեն բանի կարողանոն խիք անց
պիտանաւորութիւնը յորմարացնել, այն պատճռուու (զազափարանիրը)
կինդանուոյն առիս են այն զօրութիւնը, որ կարողան յ իմաստալ
համախայ՝ թէ ինմէն որուարց՝ ի՞նչ է պատահում. և այս կեր-
պի կինդանին տարրուն և աշխարհէ մէջ՝ որպէս թէ իւր բնունը
(առաջադիմա) և բնուկան բնուկարանումը։ Այս որովհետո ամեն մէկ
կինդանի ունէ իւր հանոր սեղական, ուսէնան ներգործութեան, ոյն
պատճռաւու, ընօւթիւնը առաւ է նրան մէկ զարմանալի պահպան-
չուին զօրութիւն, ծածուկ կարողութիւն, առանց գժուարութեան,
առանց որովհելու, և առանց փորձելու, խիսոյն խմանոց, ճանուչիւ,
համախայ՝ թէ ի՞նչն է իւրին օգոտուետ, և ի՞նչն պատահու, ո՞չ
բանը կարող է նողա կինդանութիւնը պահպանիւ, ո՞չ կարող է
որութիւննել, ո՞չ կարող է կինդը բազզայինել, ախորժելի ունել,
կամ ո՞չ կարողէ ինուց օրերը զարդարել. ոյն ապելմ է ընդուն-
մացնեն, կամ առաջանան բնուածուու կամ երբեմն բայ բնուածուու.
(instinct.)

Ա.ԶԳՐԵՒՆ ՆԱԽՎԱՐԵՒՆ

Ապաթնավանց ունենա՝ հարիւր տաղին աշելի է, որ բանա-

ոտեղնական հոգին եղբեք ողոկուծ չէ, համարեմ՝ թէ որդւաց որ
դիս ժառանգութեամբ զալսէ այն ըստհրէ ապարիս ապարի, ապարի,
օրովշեան ապարն ժամանակինդ արձանակըներն ոյժմ յացանի կան
թէ մեր ձեւաքըն, և թէ այլ բանասիրաց ձեւաքն, որ մեծաւ ազդու
միրութեան հոգւալ վաճախած կամնում են բարձրացիւն:

Քայլ ո՞լ զիսէ թէ որդեք առա համարիքն ևս՝ չունինք ո այս
բանասեղծական հոգին Ժամանակի և հետաքրքրութիւնն կորեցի և
որ բայոնէ:

Դոնէ այժմ մեր ժամանակումն իրեւոմ է, որ զեւարցու ըստ
նաստեցնայն եղեւի մեծանունն Ապարենալ բանասեն թի թառնեցն,
Չափանակն և Մկաբէւնուն Ապարենալնանց կամ Ապարենայ, եւ
նորինաց քանարարարութեանդ մաւանդ մնենալ, ոչոք է տափն այն հետ
ինչ այլ ճառագիր արժանաւութեան քաղցրութամ պառազ, որոց ոչոճն
փողօքն համար մեկ բանասեղծակիւնն է դժուն նարոց անուաննալ
տապարեցն, յու առաջում ենք մեր բաներցուցուց, որ այն երբուասոր
յանասեղծի հիւը նույնաց աշխատ թիւննանն շատ և շատ ոփ
ոփ այժմ անուանն պայմելին:

Ոչոչ Ապարենալ

Ապարագը ուսեւիք թինչ է մարդուն միջամիցն եւ Ապարենամ,
Մկաբէն քանոն, մեկին զարքեան մեկին կոմպանա բան կ'անի.
Ապարագ մորդիանցը կորդել է զանազան անուաննում,
Մկաբէն ծառաց, միւսն անը, մեկն պարագարն կ'անի.

Մկաբէն նուի է մերէ իշխանութեան վառարամը,
Խոկ սուէ է պարզացել է անուանական վարչութիւն
Երրուն ի մին բարձրն եւ առաջնորդ կորդումը
Պառագը թեամբ էս բարձրատի, հայրու պատուանին է անի.

Մկաբէն թէ և կոյ ի միջի խղճայի սուսիճաննից
Առ ցամեկանց ոք իւը արարքն առարքն առ կոմանին
Խոր առաջարադ ու օրին խոհեմութեամբ կըսանի,
Պահուանի մնի Աքաբէն, Ապարագ վառարամն է անի.

Մկաբէն գործու զրառեալ է վաճառական շահամը

Մկաբէն, արքնի ին մաջ կըսաց գատառաստիք ահսմին անապանի

Արեւոց սնութիվթ ար ի՞ր միջեւց մահումն.

Արեւոց հանդերձ բարեկամօք ու բախ խորախմնն կ' մեր զա

Խոյաշ օղի ըստ հնաւչից ոյս պիտահ ըստերմն,

Արեւոց պահանջնիր քց Վարովին քց յշու հաւատըն մէրմն.

Առ պիտահի ար տաճնք հարդարեցից Տերըն, և առ պահանջնիր վարութիւն ամենա բարձրագ արքար գտաւատան կ' անի.

Արշակունի կամ Արշակունի

Սայդ հարժարահմասթեան կամքը պատիս էլլ. Ա. մ. զեւը Ենի սար երազ տեսու, երազի մէջը Հրամացեցին ու խորիս ոյն սեղմն հեռանցի և երթոց Արքերի բարձն ծովի միւս առին Ենիտա վարհու թերլ գործ եցաւ զեւն բուացու էլլ. որ հրամացի շամազրու գուրու զու, և բարը հանձնու հեռացու Ապամարինի ծովի ամիսն Յոշազու քամիները շուշով քշեցին Տայացուց զեւ ի ծով ի սղան մեր պատաստարի աղքերով մարի էնի տալիս ար տախու տախու ան ե ըլովի մեն մնում ոյն ծովամները մնչ տեղ որ ամսօրեցու մամա հակներով քաղցր և զու արձանի կենաք էնի տանցուցել բարեկամնիր էնի սուսցիւ և սուսցիւ անանց բարեւ մնա առելու հեռանամինի.

Արքանայի սպազմները ցնազիւ էր շնի ծ որ երբ Դիմանց տու շուզ զարենիր հազնելիր և գորս գոյր ոյն մեծ գահվեմ (շնի) ու տեղ որ մասկա պահկան աթոռ համու խր իշխանաց ընտունու էր կոմ հրազդագիտ զամանակն էր համապատմ ծովի և բարը նամերը նամերէ էնի լինում Ըստ միջոց՝ որ Ենիտոր Արքազէն քաղցր հեր եր և Տրցուցու հաւերը ծովի ամսունի շարժու էնի օրը բանի անգամ Դիմանց կանգնու մ էր պատուհանի (ժամանակ) մօս և մասմերով մասին էր ոնտում ծովին հաւերուն և Տրցուցու պաշանիւրուն որ բամբէն կարմէր ոտիւսուն և ծիրանի գայներով լաց նամանալ ծովի վերց նամանու մ էնի Ըստ լուս և անմուռն մասին անեցր ժամանակն էր միաք արեւ որ խր նոպաշին քաղցրի պայմա ու մասմեռն հանձնը և իւր ժողովունին ուզուզաց բազգաւորութ էնի հանձնը ոց երկու աջը միաւորէ

Արքանու ծաղեցաւ Դիմանց ոչքերը լոյն ոյն սպազմուն էր որ Դիմանց սիրան մասմակիլոց մասմած բարհուրդները ովիւ

տի կատարէր. Աքսումը ո՞չ ոց թիշ չկողը, բայց միայն ոյն քաղցրի
արքեցութիւնը, որն որ կ' լինի առաջինի կոչ պատմվ եղբար կ' ուսւ
նէ թէ իւր հարւոյ ևասածութիւնները իւրիանց կատարմանը հանել
են. Եաւ ժամանակ եր, որ Դիտմայի ուսէն հեռ այցել էր ողնա
միութիւնը և մոտած ցոյցը. եւր գեղեցկութիւնը միուցն իւր թագա
ւորակն պատուց որդյանալազնոց զարդ եր. Խնդնէր իւր քաղցրի օրէ
նագերը Հրամացնց իւր նամշաններուն որ իւրեան իւր հարմանութեան
օրը պիտի զարդարեն, ինչպէս որ նորըն հրամացու ունէր իւր ենթա
զիրեցոց. Կամիշները հազ ցրին. Դիտմաց դուրս եկա. ոյն մեծ
զամփեց, ուր որ իշխանոք սպասում էին. զնոց պատուհանի մօս,
որ անենէ Տրյացոց նաև երը, տեսնէ բանկավէս այն նաև ուր որ
Ենէսա էր կիւռում, ոյն նաև լիւր արտաքրին զարդեցը և իւր գրո-
շակն ըսլ լոյսնի էր.

Բայց թիշ եղաւ նորա սիրար, երբ որ Տրյացոց նաև երէն ո՛չ մէկը
չսեւաւ. Ապրեց թէ մէզը մասախուզը չէ թուղթում որ տեսնի. միաւ
աչքերը հնուել. մարդ զիկեց ծովի ափը, զիկած մորդը յետ դաբա-
խացուց որ նաև երը գեռեւ բցոր չբարձրած զնացել են. Խմացա
Դիտմաց որ ոյն նախասահմանութեան հարուածն է. Վաւարանա-
կան համբերութիւնը չէր լուսաւորել աշխարհ. իննատափրակն միշ-
տնանութիւնը շուշում չ' հասաւ ոզնութիւնն. Այս հազուածի տակը
տկուզացու. հեթանու կինը սէրը միաբացու Դիտմացի պատէն Առա-
քինութիւնը տեզը եկաւ յուրահասութիւնն. կարծեց թէ այն բա-
նով Խնդսաց սրան մէջ զութ կ' թնիսի, կարծեց թէ իւր խորսաւ
սէրը կ' փորձարարին. Այսոյ կրակը լոփում եր հօգին և իւր խորհուրդ-
նիքը այն կրակը չը կարելի է սէկիմ ջնով հանգ ցնել. Առարշատու-
թեան մարդազօհը սիրար բարուցուց Դիտմաց հրամացեց որ հրամացրակի
մէջ մեծ խորոցի (հանգաւ) շինեն փոցումկցու սնելով. Եղբար պատ-
րաստեցին, զնոց իւր ըսորը ծառաներով իշխաններով ոյն խորոցին
մօմ. բարեւ մնաւ ասաց անենուն. վերերա փոցումկօրու վեհն. Միաբա-
ր ներեց իւր ապրտագրութիւնները, կարծելով թէ Խնդսար նիսն ար-
հանագէւլ, նորա սէրը ուարի տակէ տակէ, կարծելով թէ իւր ան-
պատութիւնը անենոցն կանցը խոսում են, հրամացեց որ փոցուն
կրակ ման. Խնդը օրու կեցաւ միացերա միոց, և կրակի բոյր բարձրա-
ցաւ. և ծուխը միաս. վերանալու, հանեց դաշնուկը (յունիան, խամաց)
որ մօսը թուղթուց ունէր, այն դաշնուկի առը ծացրը զիրց պատին, ուս-
ափկ խոցեց, աչքերը միակիցաւ, երեսն եկաւ մահունն գերինութիւնը,
միս առ, և կրակը եկաւ. մարմինը ողջ ոզն պըրեց.

Կորիեզուացոց թշնամները Դոյն օքը իսկեանց մէջ Հասարակապէ
տութիւն ուհմանեցին, որ վաճառականութեան պատճառաւ սինցան
հարատացաւ, ոյնքան պայծառացաւ, մնչեւ բանի հարիւր տարիէն յետ
կամնում էր ըօվանդակ աշխարհի տիրել:

(Եպահանձնաբիւ Անդ)

Մէստ և Մէշու-

Ա աղ և Տնչել՝ զարման հոգմբ,
Ա աղ է ծովիկի՝ երկը կողմբ.
Ե մրտախարժ՝ մանուկ մատագ,
Ե ռիդ սիրով՝ ասացի վաղ.

Ա է արթ ուսման ծաղիկն քաղի,
Ե ս մի՛ ուսր քեզ՝ ունացն խաղի.
Չար նախանձի՝ անհետ զաղէ,
Ե վաս սիրով՝ խար աեղ թաղէ.

Մ եղանակն ին՝ չունի ո՛չ թան,
Ո չ գեղ մարտնոց և ո՛չ լաւ բոյն,
Ը աս թաւաննել՝ ուր ունին գոյն,
Ե րա հետ չեն ջնաբով խոհ նայն.

Բ այց նա հասած՝ ոչքի քանը,
Մ եւտ մանումէ ծաղկանց բանը,
Ե նըսւած նասած մերեւ,
Գիւս ովտա ծաղկանց՝ համեղ տերեւ.

Ա ինչ օրինակ՝ մեղսն լինի,
Ո թ միշտ մղըն՝ հաց կու շինի
Խնդն անդան մարմարն հեղ,
Մ եղօտ խորիսն՝ կընծոցէ մեղ.

Ե ս ջնիք ունի՝ առեն վայրկեան,
Ո ւ չ կորչի՝ կեանքը ունացի.

Ուշուկու մազմակը նու է աղեղ,

Տոց Եռաշուղիչ անուանք քեզ,

ան թերու ու Ան, բանական մասնէկ ես միլ,

Իւ քի ունիս շնորհաց Ձեր.

Ամի՞ է քեզ որ մնիս նոյ,

Աման մէջը անկարգ և Թոյլ.

Օ արթիք մանուկ քո տէրրէ բնոց,

Աս միաբ հապին ու անպուն կայ,

Ժանահանին ձեռաց մի աւագ,

Քանի օր կոյ տես օչանն ճպու.

Ժանահանիը երբ ոք զնոց

Եւ չի ձեռք դաւ լուսող խնոց,

Կու մէծանուն մի վոյ կանու,

Դանու զի՞ր պատիւ հոգոր հանու.

Ամէն զի՞ր հուարէ իւ

Աւանդ փոքրինու քաց մի Եռաղիք,

Վմէն օդեր մերան գործ պէս,

Արդի պէտ թանոյ կորմիք.

Դանի Դ անուն Բայունուն Արդանանուն Հայունուն:

Հայունազորդ Հոյր Խուազորդ Հ Հարաւորդ:

Դիտազամ ու օքազիքս Ա հնի արկու, Ընթերցոց զ Եւուանանին
անհուն անուանն այ ըմբառաերջութիւնն, և զ Ճանօթաւթիւնն տուեալ
իւ Վայուաս Ծիմազզունոնէ Ա արդ սննդանց որոյէս թէ զոյս երգ
յուսաց հանորէն յօդինեալ իւ Յորութիւն Ա արդազութեալ Ը լում
զ արեան, բոց որացնեամ լուս. և իւ Հայունանուն, կործէ թէ Դանի
Դանու է ոյս աշխատանիւնն թիւն:

Վրբուն միսիթարեցա սիրո իմ իւ տեսանն պաշխառան բազմ
Երախան Ա արտանիթի թիւց տափառ իւ զովեց օրողը իւ միսիթա-

բաթեմ և 'ի վրայում բանակիցն անօրմն ցաւեցաւ հսկի իմ 'ի վրաց անզգոյն ծանօթութեան զըր ուոց Պարսի Ա արդանեանց ։ Հոգի առաջաւագր աշակերտը Հոմեուցեալ ։ բակարեանի ուրբ այժմ կեն շահի են, քրոց մէջի եմք են և Պարսի Ա արդանեանցն, քաջ զի աեւմք թէ ոյս օսմանան զծութիւն սեպական շրպադը բութիւն է Արևի արքանին, պիտիմք զ ամենուին, զ տեղին և գ պատճառն յօրիներց նորս զայտ, գիտ, զայտ ուսենացն և Պարսի Ա արդանեանց, բայց թէ թէ բարձր խիլ, 'ի Ա արքայի իւրի զայտ աշխատանիրութիւն և անփականէ ։ Ամուսնուոց չփառեմ զ պատճառն ։

Եթէ Պարսի Ա արքայի անձնանի ուղարկելով զորք անաւորութիւն ուստ բանակութաթեան, անձնանի զըրի աշխատանիրութիւն ։ Ամիսնեաց, և շահեց յաւերու անու զ վարու 'ի վրաց Փառաց նոյս, սիսլի յոզ զ պարիստեան իւրամք, զի երանելի Յափնիք մեր, ի վաստակութիւն անունց իւրամք յօւուրաց, զի բարձր անուն, զ բարձր, թա՛զ Հոցը երգեցին զ անցաւ ։ Օքն են Եւ աշխատան նոյս, և զ բազում այսպիսի, միսիթուրեացին 'ի հոգի և 'ի մարման, և մի ոք համարձակեալի ստիպել զ նոյս մարմար ։ Ա բամետրեան զ նշաւառութիւն ստիպել ։

Երբ թէ Պարսի Ա արքան անցն սիրելով զայտ իւրաք, (սկսեմ զի միշի յցը) զնէ, 'ի վրաց նորս զնուան, Ամիսնեաց, և շահեց ոյտու միքելի ունեց և անձնան բանակիցն, մի նոչ մեզիցէ բողոք, միզի իւղմի իւրաց, մի զորքավայլ, զաւոր անուն Ա ամիսնեաց, Ենուզե ի վրաց երգաց զնուան ։ Ա ամիսնեանի, և յայնուամ Հոցը վրավ ընկալիքն զայտ նույն Շշմարիս բանասէցը ոչ ոչ ուստան միւսու անեն իմանալոց զայտուն հետքնակի, որըն 'ի հեղին մարթեան ինդրեն զիստու, քաղաքութիւն և մանունդ զայտուց ։ բանակութութեան

Ա առարկն թիւն զայտ չ չփառել ուոց և արակը թիւն զիւ պետի երգն ոց, հանկար առ մեզ ի Նորիստունի, Եւ անտեղու առ մայն յայտնու յայտնու, բայց չ ոչը ապաստոնու և Ա թիւթեան ովհը բանակամ ։ իւրաք բարզութիւն զայտ, մինչզի չիր երկաստարդ և օրինաք, ոք չըկանեց զայտ, 'ի բերան և սննդան ոք մի ուսանց յակը թէ ի անու թէ ի ուստիսկի, և թէ ի ենջոց սւրսաւթեան ուստի ուստի առ զայտ ուստի ուստի ։ Ա շուտութիւն ստիպի ստայեալ երգն ունի զայտ, անձնանց արձանաւրութիւն, սիրեն և երգեն զայտ, 'ի Ա թիւթեան, իւրի երգեցն և 'ի Պօլս, 'ի Օ միւնիքայ, և 'ի Հոդիան տան, և այժմէ ինկ առաջի ուստի նիրացքին զ սիրել առարկն, երբ սիրազուն սիրելուք ։ Օ միւսնաց 'ի բնութեան զ հոնդ իւսո յետ

անոցին աշխատութեանց Ամել առեղջ՝ ՚ի պրատիժի աջակցեալ ընդ-
խրստականաց և սնցեալ առաջի թիզ վարդի, երդեն քաղցրու-
թեամբ, ՚ի ին Հայր, Հայր Հայր, ՚ի հետաքարտ պատ պատ : . . . Միին
թափեացի ուրեմն պատ, աղքատէր սիրու Պարսկա Ռազմունց սիրունցին և
ներեցին ՚ի ձեռն Ըստը Լրագրիկ ցոյսնել աշխարհի թէ
Եղանական ուժում առացեալ բանաստեղծութիւնն առգեացն ՚ի Բազ-
մամբու օրադրի, ՚ի Ասմանեաց, այլ մեղքանիւն աշխատամիւն թիւն-
է Համբաւցեալ (Յ. Վ. Վանդապետին)

Բարեհանձնցեց Չերք Ալբաթիմ կոտորիւ զօրս իմ խնդիր
բազորութեամբ, ո՞ւ պատիւ անուան Վանիքարեամբ, ո՞ւ սպառքէն նա
բարեհամ Չերք եր, և աշակերտ Խայտերաբար Հօր Չերք Ալբաթի
Վհծանութեալ սպառքավեակ Պատիկանեան:

Առաջնային գործութեամբ և անձնաբնօւյս թեամբ մնալ:

Qbry. Урфин Джухс.

ԱՅՆԱՀԱՅԻԱՅՔԻ ՃԱՌԱՋ

W. G. Skip C. *Silvaticus*

25 (3) - 1851 w. 4.

Ե Աշուակայիշ

۱۷۰

Մէկ տաճկի է քէնոսի՝ աթուն տարեկան վեժած ծեր՝ Առանձու-
քովորի մէջ բնակուած՝ շոտ հարուստ և ուգաչ մարդ, մէկ օր է
ու բաղադր ասոծ փողացն է դնում, աենամ է՝ որ Ախալցիացին
զերի ձախոված. Թէ Հոգ տալիկ կաց քանի տարեկան, պեղեցիկ և ա-
սոց, փողը տալիս է աւանում է բերում է իւր տուն, և շնում է
իւր ինը Ապրժի կինը այս հոտու տաճիկէն ոչ ինչ փոյշըու-
թիւն բաներով՝ բաց ՚ի տառապէին և քննի անդուժիւնէն, մէկ քանի
ժամանակէն հաւ մեռյը քրի է՝ որ իւր համար իւր հասակի վայցըաւ,
բազի առէ. Տասը սրավիշեան, և կուլ երթափեար ՚կոյլն այս ծեր
տաճի առնը, պինը մէկ օր յալիսի անմիտ երեսիցին կանքնում է
քու մի դժոնը, և զան մեղքէն մարի է անում անոց պարհանինը բաւ,

և կոմիտում է մէկնութելին, առն քաշէ: Երբոր մալթը համաւմ է, տեսնում է՝ որ հեռուից մէկ մարդ է զալիս ծանր ծանր, առում է՝ ահան, ուս իմ հասո կրավինի և երբ այն մարզը համաւմ է քոչք գրան առաջը, որի վիճը ձեռքը հպոմ բանում է, այն մարդոց կուռը և ներսէ քաշում: Բայց թիւ տեսնէ, որ քան վեր մարդը առելի ծեր հոտու համեր է, որ ուրիշ վերոց հաղիւ է հանգնում: Խակոն առնում է ար ծերին հուարուն, այն տեղ թողնում է, որ կիշերը մէկ հուարուլ կուրս արձակէ: Խեղծ ձեռք մասմ է մուժը տեղու կինը զնում է քուշի դուսը, որ բազուք փորձէ: Միւս անգամ ևս մէկ մարդու աչք է դնում, յանկարծ մեռքին բանում է ներս է քաշում: Բայց մեծ խղճութեամբ աերնում է, որ այն առաջին ծերի համան է տանում է հուարուն Երկու ծեր մալթ տեղու մէկ զնեկու ուաստահում են, ջնի իմանում թէ թիւ ասեն այս խընանց գլխին եկած փորձանիք անօւնը, ոչ ծիծաղելու բան է, ոչ բարու Ողօրմի կինը երարդ անողում զնում: Քուչի գուռը, այն յուսով, որ կօրելի է թէ գոնի այս անզտին մէկ շու բազուք պատահի Բայց թիւ եղան սիրու, երբ որ տեսաւ թէ այս վերջինը քան շու անին երկուն ծեր ու հոտու էր: Խօրա ևս տարաւ հուարուն կրինց գուռը վիճները փակեց, որ կոչտ ճանապարհերը մէկ հնար դոնէ կիշերը:

Յանկարծ մարդը՝ այն ծեր է վիճներն եկու զանց խոնայն Ամե չեց ինուր անւումք: Ընկեր սպաւ տաք ջուրը պատրամտ է: Վիճը պատսախնուումէ: Հրաներէք է վիճնափմ՝ պատրամտ է: Երիշնուն ու առն է: առն ջուրը հուարունի կուռը, այն տեղ կուցեմ ըզա նոր: Վիճնի բարի է: բայց թիւն իրեն տառմ է, այս Վատուուծ քու տոնի բանանէ շնծեր, այսոր թիւ տեղին մատրդ եկու: Հուարունի կորումը լիդնայթ: Խակոն առնում է ջուրը մեծ կժու զնում է հու արունեի կուռը և թիւրը զնումէ ոտպոն բերերը: Երիշնուն ծանրութեամբ կուռը բարակ որ վեր է եղում կուռը, յանկարծ տախտակի մէկը վիթած լինելով կուպուում է, կուտը եւացած քովի վլորիւում է ներս հուա բունց մէկ մըզ ճըզ ձայն է դաշն տակէն: Երիշնուն վախեցած յետ է զնում: զալիս է կինը տեսնում որ առն բան աւզինէ է, մարզուն կանչ գուռելով առում, օքհնած նաչի՞ չես բանիս զնում, որ զոր տեղը կուտը կուռեցին:

Մարդը յուսահատված առնում է բազուերը (Քննէաց) զնում է բանիս: Վիճը յետին քուշի դուսը փակում է, գուցիս և հաւո բունիք դուսը բաց է առում, տեսնում է՝ որ սղրդմի երեք ծերը:

ոսար ջնալ ինութե մեռել են, քաջակաբառ կիրք է վհատում. գրա
յամ է երեց հաս խոկը (ծառ), այս երեքին ես չոկ ջոկ ժամելուն
է իցուիրի մ. մ. մ. կը հաւաքաւեկն զուր է բաշում, զամ է բակի
մէկ քաջումը, զամ է քուշ կուար ասոյ է անում, և ապասում
է, որ պահապօնի (ուշէր) ձայնը լուս, որ որ պահապօնը մկուն
մասով բարիչն ինի ըսլ գոլ, որ ինի պահապօնին ներ է
կանչում, և առամ. դա ո՞ւ Երեքին ես պահապօնը պատասխան
է տալիս, և Ո բարիչն եմ. Ա ո՞ւ ադք ես Հոյ եմ, Բարի է, ո-
տում է ինի ես քեզ մէկ ինութիւն ունիմ, սիսի բն ինուիր կատա-
մեա իմ մարդը (ուշէր) մեռա, կարողութիւն չունիմ ինուգիրու իմ
ապաշիմ թեզ զի առանուս տանիս մէկ մէկ թարեւ, զամ քեզ տար-
զուռուշ կաւառամ. Պահապօնը որ լուց տար զուռուշի ձայնը սահց-
ուր, ը է այս բաւահօնին Անու ցայց տակ քնչումը որած մեռելը
Պահապօնը շարից տարու

Երբոր պահապօնը այս մէկ մասին շալից տարու, Շարագիտ
ինու պես պահապօնը բերեց և նարա տեսոր զբեց. գնաց քուի
գրան մաս Ո մէկ փոքր որ ուստաց, ուստաց, որ պահապօնը ուրախ
ուրախ դարիս, Ե Երբոր եկա, որ պահապօնը ներ մատա, այս ինու
զնուց տառած, և առաց այս քանի եր որ զու արիք, այս մարդ, ես քեզ
ասի, տար թաղի, զու տարելու եւեկի դէն ես ձգել, ահա քեզընի
առաջ եկել և Եւեկի ուստապնու բոկու մուածու թեսն թէց. զու իր
շարեւրով, տառ այս մեռելը, շարից զ, և սաւանց ձոյն հանելու
տարու ուզուից ճախ ձգեց. և շարուրով գործաւ, որ մասին քու-
նու ուտած շար, բայց ուրան զարմացաւ, երբոր ինու ընուն դամ-
կամթեցաւ պահապօնին այ Վուու ծոց զրչում մարդ, քիզ ասի որ
ես կօգորութիւն չունիմ այս լու ուրանու հոգի մարդը Եւագիրը,
ուու ինու համօր ես հետո յանու առում. Հ Հենուս որ աս ուստի
է, և խորել ըստիշ Անու. թէ որ սիսի տանիս, տար, ուսկ թէ ո՞ւ
զինէն ձեռ մեր աս. Ուրութի որ պահապօնը տարուի յուգեւ եր, բոց
ուսման զու ունի աւրը զօրացցոց տառ այս մեռելը շարմակ, հազարա-
մէկ հոյնայտ Եւեանիք տարու ճամփ արք, ուրիշ մէկ մէծ քու երա-
պեց, և ձգեց ջուրը, Բայց այս անզամին ուշացաւ պահապօնը. կը
զիշերը անցաւ, հազի թէ գործաւ, բոցց հեալու և մէծ բորին-
Եւամի. Երբոր պահապօնը ներ մատու, ինու հաջուցի Ա ո՞ւ իս-
ուր պէս ներացաւ. Պահապօնը տասց մէծ զարմացմանը, ացդիկ պա-
րան ես Ենի հաւառում, որ այս սասկած ծերը յիս եր կաւառ-
ան երբոր տուզմը որ տարու, շուր սրբակեցի և գովիճ են, մէ-

ուղ որ սնիքնից ծնունդը՝ փետք ալ վատաճ, ահը ողբամեսին (Առաջին) ձևոն զարդ է, զնուի մեկ կոտրոց երեսն մախի տուի, տեսնեմ՝ որ ծիծառելով համարու ծայսամ խօս աներավ պալս է, տառում ձեւ պիտի պարզար, մէկ քանի զրայ պիտին ու փարին տամ, պառկեցնեմ, շալիքի, առանձին ծառի ափի, պատը փարեմ, գնեմ մէջը ու զամ, մէկ մախի արա Վասում ծով ո՞վ է ընել որ մեռեց փետք վառէ ու ման դայ, կնոր որ լոկ ուս ըստոր, խօսն իմացա, որ ոյն չարող եւ ակել իւր, եփենամին է: Ճացիք կարեց, և առա այն պահապանին. ևս ես քեզ իւ պառում. պառէ եմի, կու ես իմ մաղիը, ներս արի:

Հայոց առաջնորդութիւն առաջնորդութիւն

Ամարգ, պատ շատ բինեցար նոթեցի:

Առաօտեսն հով ժամանակն անցուցի:

Եւելուի ծովի ծոցքին ծաղեցա:

Քերմութիւնը ձորն ու գաղոցը փրառեցա:

Բնիկենի ըրդ վազ արտերը ղընացին,

Յորեն, զարին՝ զերանդիով հընձեցին,

Խուրծ կապէ լին, բարդ բարդեցին զաշումը,

Ալասան հանուիլ կազմնելու հովումը:

Ամարգ, մի՛ր կայ, սաւը ջրով լուացի՛ր,

Գանիք կապէ, զերանդի լու զաշու համի՛ր,

Քիննի հովի հունձեց, օրս պահապանին,

Հունձու հընձի. մի՛ ծուլոր դրսումի՛ր.

Լուրձու կամէ՛, բարդը բարդի՛, տուն օրի

Հանգըստացելը, երբ քո հանձը կառուպի.

Բներ գերանդիկ՝ կախ պատէն քա տանը,

Ես իրիկումն կը պատրաստեմ սեղանը.

Այս մարդ՝ հետեւ ինչ որ այսօր քընեցօք,
Աշբադ մէկ բաց, տես թէ մըլյափ ուշացաք,
Ո՞ւր զբացին վաղ մնացկացու կամաքին,
Առաջ լըսել է մէս զիբը ձայնելէն.

Ե՞ն ես ոպակել, ի՞նչ ես քընել՝ միրական,
Երեգական շղը հասու, մեր դըրան
Մի՛ ծուրանար՝ ժամանակդ խնացէ՛,
Այս պիտի մեզ բոլոր ձմեռը կերակը.

Առաջային Պատրիարքան

Յայուսաբարութիւն

Այս ու խոհնու իւր զոհու համար ինձ ողբեւուր պարուն շնորհիւ Արքաւ
ըստ լըստրի Հայութանական շրու տառի մէկ խոյնի արքանի.

Եթէ Գէշ Հետ առաջադրու գովիւ Հայութանական լըստրու, ինձ խոյնի մէ^կ
Հայութանական լըստրու առաջադրու գովիւ Հայութանական լըստրու.

Արքաւուր Խայանական լըստրու օր է հայութանական Պատրիարքան մէջ
Հայութանական լըստրու օր է հայութանական պատրիարքան մէջ առաջադրու գովիւ Հայութանական լըստրու.

Տաղաւոր Նորբերտոս օգոստոսին առաջադրու Պատրիարքան է հայութանական
Խայանական լըստրու Պատրիարքան Պատրիարքան Արքաւուր Արքաւուր Արքաւուր
Հայութանական Պատրիարքան Սէր Պատրիարքան.

Տիկին

Վեհապատճեն առաջադրու գովիւ

Տավուս, Փերաւա 17 ու 1851 տարաւ.

Պատրիարքան Պատրիարքան Պատրիարքան Պատրիարքան Պատրիարքան

Խայանական լըստրու Պատրիարքան Պատրիարքան Պատրիարքան

Պատրիարքան Պատրիարքան Պատրիարքան Պատրիարքան